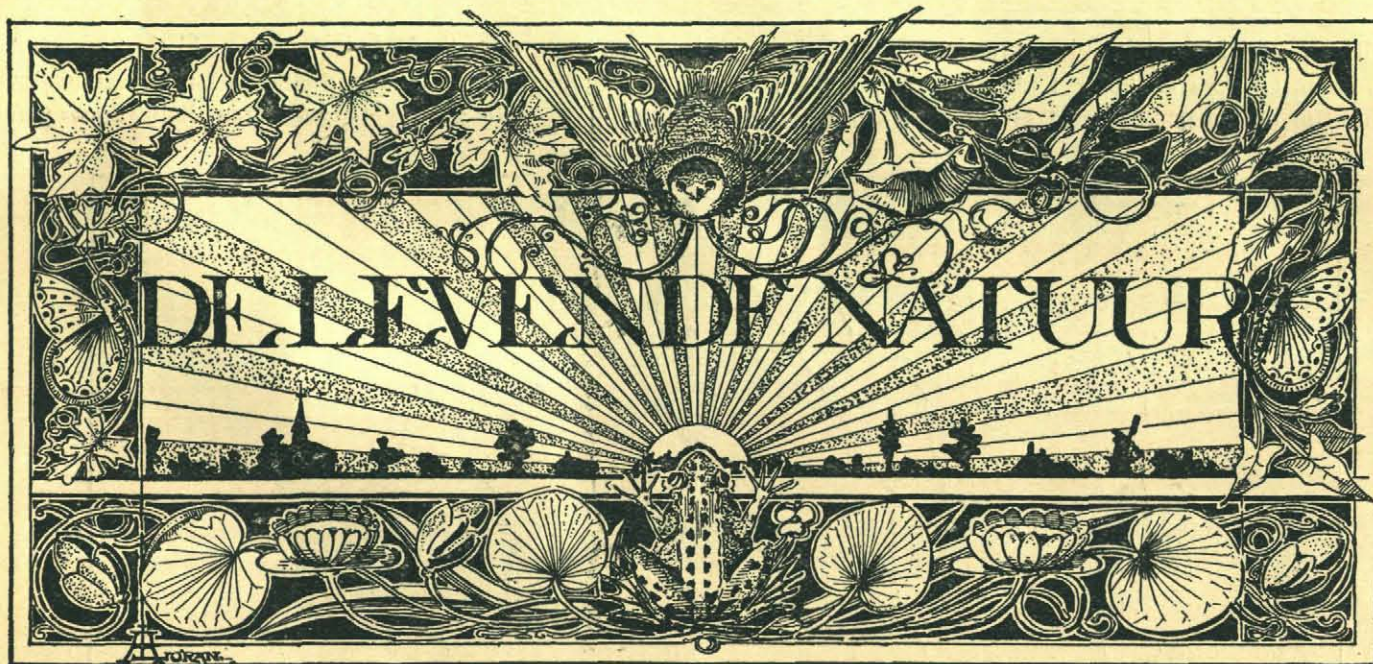

REDACTIE

E. HEIMANS, Amsterdam en JAC. P. THIJSE, Bloemendaal.

ADRES DER REDACTIE:

E. HEIMANS, PL. MUIDERGRACHT 55.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

'T BENTHEIMER BOSCH.

Waarde natuurvrienden en landgenooten, die u allen geschaard hebt onder de groene vaan van De Levende Natuur, ik stel u voor over te gaan tot de annexatie van een stuk boschgrond van plm. 5300 H.A. Of nog krasser: wij verklaren bij dezen de annexatie voor een geschied feit; niets is er meer aan te veranderen. Het behoort voortaan tot ons terrein; als wij er over spreken en schrijven behandelen wij 't Bentheimer Bosch gewoon als Nederlandsch grondgebied. Politieke verwickelingen of strijd uit naijver zal de inlijving niet ten gevolge hebben. Wij natuurvrienden hebben natuurlijk geen vijanden, en afgunst kan er onder ons en jegens ons niet bestaan; want wij begeeren geen voet gronds te bezitten in staatsrechtelijken zin; het onderhoud en de bescherming en 't betalen van de belasting laten wij welwillend over aan de wettelijke en wettige eigenaars, wij gaan er alleen heen om te kijken en te luisteren, om er te teekenen, te fotografeeren en te studeeren; wij halen er niets van daan dan bij uitzondering een paar bloempjes of insecten en brengen er niets heen dan wat guldens voor logies.

Dat wij dan het Bentheimer Bosch de eer gunden van het in te lijven bij 't vaste studie-veld van De Levende Natuur berust op de volgende gronden.

1e. Het ligt aan weerszijden van een Nederlandsche spoorlijn, een kwartiertje over onze Oostergrens;

het is met minder kosten en in korter tijd van 't midden des lands te bereiken dan de ultimae Thule van ons vaderland, als daar zijn: Zeeuwsch Vlaanderen, Zuid-Limburg of Terschelling.

2e. Het vormt door zijn ligging en grondsoort één geheel met de landstreek beoosten de lijn Denekamp-Oldenzaal-Losser; en er kronkelt een beekje doorheen (al is er 's zomers haast geen water in) dat tot het stroomgebied van onzen Dinkel behoort.

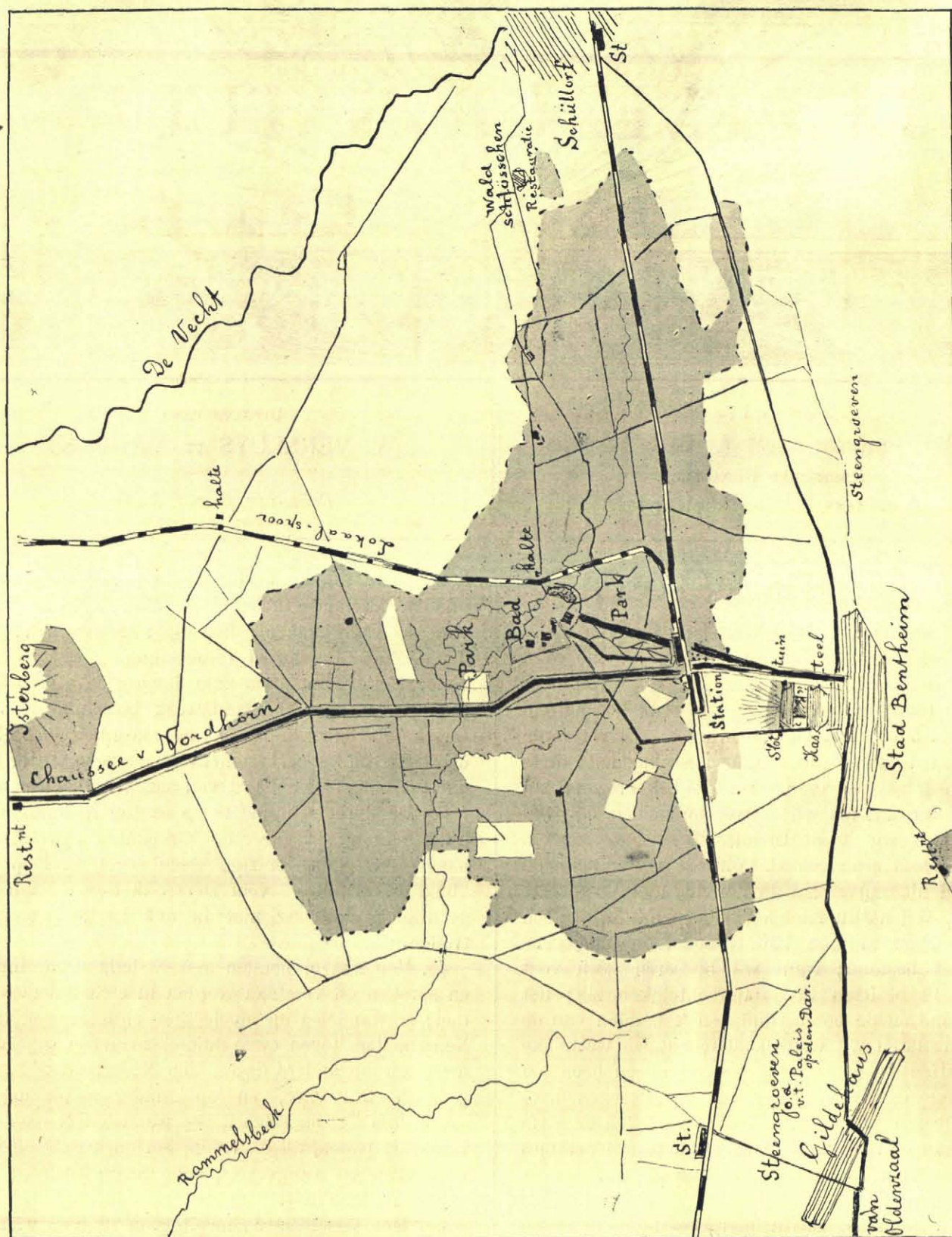
3e. De flora en fauna is op en top Nederlandsch (ik ben er nu drie keer op verkenning geweest) er bloeit geen plant, er zingt geen vogel, er loopt of vliegt of kruipt — voor zoover ik kon nagaan — geen dier, dat nog niet in ons landje is aange-troffen.

4e. Men kan er betalen met Nederlandsche munt en spreken en verstaan worden met Nederlandsche taal; er wandelen op mooie Zon- en feestdagen tien Nederlanders tegen twee Duitschers en één Engelschman, en op andere dagen tien Nederlanders tegen geenéén Duitscher, en op minder mooie dagen — buiten 't badseizoen — wandelen er over en langs de paden, alleen reeën, herten, boschmuizen, eekhoorns en zangvogels, behoorende tot geen bepaalde nationaliteit.

5e. Het bosch is de moeite van inlijven waard; 't is zoo oud en zoo groot — zegge ruim vijf-duizend bunder — als geen enkel ander bosch binnen of zoo nabij onze grenzen; het is afwisselend laag en vochtig, hoog en droog; er zijn groote

vijvers en kleine beekjes in; het bevat allerlei dennen en sparren zoowel als velerlei loofhout; de duizend slingerpaadjes zijn er mooi en stil, de lanen

is omrasterd noch omheind, geen prikkeldraad, geen kippegaas benemen u de illusie van in Gods schoone, heerlijke, vrije natuur te wandelen. Zelfs de wegen

't Bentheimer Bosch.

en hoofdwegen grootsch; ideale fietsbanen. Groene weiden schuilen er weg diep tusschen hoge stokoude eiken en hagebeuken. En last not least, het

waaraan bordjes staan met Fürstlicher Privatweg zijn toegankelijk voor ieder eerlijk mensch. Alleen staat hier en daar aan een boom Verbotener Weg ge-

spijkerd. Gaat ge dien weg omzichtig een eindje in, dan stuit ge al spoedig op de verklaring en ge billijkt 't verbod: 't blijkt een stil hoekje, gereserveerd voor 't moederhart om er haar kalfje ter wereld te brengen en te zoogen; of ge komt uit op een weide, waarachter in 't lage hout verscholen, grof wild en fasanten worden gevoederd; daar staan katten-, vossen-, marter- of bunsingvallen, daar liggen klemmen, stappen of sprenkels voor hermelijn en wezel en lage hutten van takkebosschen geven bij sneeuw en ijzel dak en voeder aan de vorstelijke pleegjes van 't woud.

Redenen genoeg, dunkt me, om u over te halen genoeg te nemen met 't feit, dat 't Bentheimer Bosch binnen onze grenzen wordt geschoven. Om u nogstelliger overtuiging te geven, dat dit voorrecht aan geen onwaardig oord wordt geschonken, zal ik u een niet te kort verslag doen van een drie-daagsch bezoek op de jongste Pinksterdagen aan 't bosch gebracht.

Wij waren met ons tweeën, mijn zoon en ik, en zonder groote verwachtingen. Wel hadden wij met de heele familie er al een paar keer een kijkje genomen, maar dat was in het begin van de zomer-vacantie, beide keeren op een snikheeten dag; en dan is een loofbosch altijd verleidelijk mooi door de koelte en de stilte, die zoo'n groote tegenstelling vormt met de pas verlaten stadsdrukte.

Zoo stapten wij beiden Zaterdagmiddag 17 Mei j.l. uit het station en de zon scheen over de groote vlakte tusschen 't Bentheimer Wald en het Slot op den steenheuvel, dat, op de daken en torens na, in 't groen verscholen ligt; een heerlijk gezicht.

Eigenlijk ligt 't station al in 't bosch; ook een stuk van de spoorlijn van een goed half uur. Een groote hellende laan van zware eiken leidt van 't station naar 't slot; die mooie weg vormt één van de zijden van de genoemde groote vlakte; de

tweede vormt de slottuin, waarin op de steenhellingen Aronskelken en Paris groeien; de derde zijde is gevormd door een bosch, waarin veel vogels nestelen en waarin veel gekapt wordt, en de vierde is het stationsterrein, met lage boschjes naar het open vierkant en hoog loofbosch er achter boven uit.

Wij besloten logies te zoeken zoo dicht mogelijk bij Wald en Bahnhof. We vonden 't dadelijk goed en niet duur in Kaiserhof, 't hotel aan den Eikenweg, waar de eekhorentjes uit de boomen van 't

bosch op de tuinafeltjes sprongen; een vliegenvangertje nestelde onder de veranda; een bloedvink in de bloeiende kwee zat ons aan te kijken en een wollenzweefvlieg zat zich te warmen op een meidoorn.

Den eersten middag hebben wij besteed aan een verkenningstocht. Het blad Denekamp van de topografische kaart gaf ons voldoende steun voor de eerste oriëntering. De hoofdweg, het verlengde van den eikenweg naar 't slot en de stad, is een indrukwekkende laan van hooge, oude beuken en eiken, waar tusschen een merkwaardig bosch zichtbaar wordt, zooals ik er nog nooit een gezien heb. Voor twee jaar, in de zomervacantie leek 't me wel een spookbosch. Het staat op een drassigen bodem met dik mos, waarop een laag klaverzuring en anemonenblad verspreid ligt; daarop stond in 't zwammeni

Oude Hagebeuken.

jaar 1905 een rijkdom van paddestoelen van allerlei-soort, gele en bruine zware boletussen, vurige vliegenzwam en bloedroode russula's en oranje koraalzwammen. Nu was 't één licht groen bloeiend oxalis-bed met jonge heksekruidplanten en daaruit rezen de spookboomen op. Het zijn stokoude hagebeuken, zoo grillig van vorm, zoo verdraaid, verminkt, vermolmd en half vergaan, dat ge onwillekeurig in vele van die bizarre stammen gelijkenis gaat opmerken met menselijke en dierlijke monsters,

Waarschijnlijk zijn die hagebeuken in vroeger eeuwen herhaaldelijk geknot en is daardoor de grillige boomgroei veroorzaakt.

In de schemering, wanneer de uilen er in krassen en de licht grijze stammen scherper uitkomen dan bij dag, is het voor een gevoelige ziel om er rillig van te worden. Nu bij dag was 't alleen vreemd, toch werd de aandacht telkens en telkens weer getrokken door een nog krommer en verdraaider boom, dan wij tot nu toe hadden opgemerkt. Vooral enkele bijna doode stammen, die, als de wind er even vat op kreeg en ze wat wrong, zoo pijnlijk begonnen te kreunen of te piepen, deden ons herhaaldelijk stilstaan op onze eerste wandeling. Maar ze konden ons niet somber stemmen, want het vogelorkest hoog in 't jonge beukengroen en in 't bloeiend onderhout was goed bezet en speelde opgewekt zijn potpourri.

Boven en over alles heen zongen fitis, tjiftjaf en vooral de fluit, hier de boschzanger bij uitnemendheid. Die scheen wel overal te gelijk te zijn; zonder een zweem van schuwheid goldden de groengele lijfjes over de struiken en door de lage takken van de boomen, en zingend vlogen er op sommige oogenblikken drie of vier tegelijk om ons heen en sloegen van tak tot tak guirlandes, doervlochten met klankrijke en trillende tonen. Dat was schitterend mooi, soms duurde het spel een kwartier op één plek, dan hoorden of zagen we in een half uur geen enkelen fluit meer.

Zoo als die grijs- en groengele slanke vogeltjes: fitis, tjiftjaf, fluit den toon aangaven in de lage takken, zoo deden het de grootbloemige sterremuur en 't boschviooltje in 't gras langs de lanen en boschranden; 't was een kwartier lang een massa van schitterend wit en hemelsblauw tot we op eens aan een plek kwamen waar blauwe maagdepalm, gele doovenetel en roomwit breukkruid de versiering overnamen. Toen waren we meteen al in de kern van 't bosch: 't vorstelijk park, aangekomen. In 't gras langs de randen van de groote vijver en de beekjes stonden onze gewone orchideeën, een paar bloeistengels van 't zeldzaam vogelnest, de saprophytische *Neottia nidus avis*. Daar geraakten we van den weg af op een moerassige plek, waar de grond donkerder groen zag van sleutelbloemblad; van de slanke soort, de *Primula elatior*, bloeide nog een enkel exemplaar; de Rapunzels hadden hier alle bruinegeklepte bladeren en blauwe bloemen; ook de bladeren van de gele doove netel waren bijzonder mooi en scherp met witte vlekken geteekend. Kussens van moerasmuur met addertong er doorheen vulden de bijna droge bedding van een beekje; de addertongen hadden al pieken, maar nog geen sporen.

Hier hoorden we haast geen andere vogels dan merels, zanglijsters en nachtegalen.

Op den terugweg kwamen we langs een droger gedeelte, waar veel dalkruid in knop stond en de grond wel een zeef leek van de muizegaten. Waarheen je ook keek en luisterde, overal zag en hoorde je 't bruine lijf en 't flikkerig geritsel van de boschmuis. Hielden we ons een poosje onbeweeglijk, dan kwamen ze tot vlak voor onze voeten met schokjes aangesprongen, doken opeens onder een laag dorre bladeren weg en stonden dan alweer

Bloei van Hagebeuk.

Boven: stamperkatje; onder: meeldraadbloem; links: details.

aan de andere zijde van de bladerkoek op hun achterste pooten; ze krabden zich achter de korte ooren, de witte buikjes naar ons toe gekeerd, heel verwonderd en nieuwsgierig; leuke diertjes wel.

We troffen 't best met 't weer, de lucht was volkomen helder geworden en de zon scheen laag tegen de stammen, toen we aan ons hôtél kwamen. Daar was de kachel aan; de menschen klaagden steen en been over de koude, waarvan wij in 't

bosch niets hadden gemerkt. Na 't eten gingen we er dan ook weer dadelijk op los. Nu den anderen kant op, langs 't slot, door de stad, over de steengroeven, die met niets anders dan bloeiende brem en adelaarsvaren begroeid waren en zoo weer van den oostkant het bosch in.

Die zijde is lichter en, naar 't mij toeschijnt, minder oud dan 't bosch om het park; hier is de varenhoek van 't woud. We hadden elkaar al de opmerking gemaakt, dat er in 't bosch en 't park zoo weinig varens wiesen; alleen wat stronkvarens, die nergens ontbreken, waar maar boomstompen staan; dat leek ons voor zoo'n oud eerwaardig bosch al heel vreemd; en juist in 't jongere deel passeerden we achtereenvolgens bijna alle Nederlandsche soorten: dubbelloof, mannetjes, wijfjes, de zeldzame gebogen en rechte beukvarens; maar geen naaldvarens, waarvan wij zulk mooie Limburgsche herinneringen hebben; ook geen echte kam- en moerasvarens.

't Werd zoo zoetjes aan duister rechts en links in 't bosch; maar boven ons bleef de hemel helder, en een stukje maan met een scherpe lune cendrée verlichtte ons slingerend boschpad; de lucht was ongewoon scherp en zuiver. Er zat niets van dat duffe en zware in, dat zoo vaak in oude bosschen een lange wandeling vermoeiend en op den duur onaangenaam doet worden; bij de frissche koelte en 't blinken van den avondhemel paste wondervol het roodborstjeslied, dat koud begint en warm afloopt, en dat ons onafgebroken begeleidde; uit jonge sparren en slanke eiken viel 't telkens op ons neer, de eene vogel nam 't van de andere over; tot we, dwars door een spookboomenplek heen, weer in 't oude donkere park geraakten; daar sloegen de merels en nachtegale, tortels koerden en een groote zwaan aan den vijver boegseerde naar ons toe met het air en de durf van een plichtbewusten echtgenoot en vader.

De gebouwen van het bad waren nog gesloten, de koepels en prieëlen leeg. De maan en de boomkruinen lagen te rusten op den reusachtigen spiegel. We bleven er langzaam wandelen, tot de vogels zwegen; 't was er doodstil, zoo stil, dat je de onzichtbare boschmuizen hoorde piepen; onze voorzichtig neergezette voeten klonken op 't harde pad, toen begonnen een paar uilen te krassen, ongelooft schril, rauw en naargeestig. We drongen een eind het bosch in, en bij 't maanlicht zagen we 't witte onderlijf van een groote ooruil geluidloos langs ons heen zweven. Toen floot een locomotief, welluidend in vergelijking met de uilenkreet en we wisten meteen welken kant we op moesten.

In de volle gelagkamer van ons hotel snorde de Pinksterkachel en de menschen teemden, in rook en damp van turf en tabak, over 't slechte weer. Wegingen

nog even voor 't open raam van onze slaapkamer zitten, om de fel verlichte vlakte tusschen slot en woud te bekijken, maar toen eerst werd 't ook ons te koud.

Pinksterzondag schoven we om vijf uur onder onze vierkante Duitsche dekbedjes uit. Een zonnevuurtje, zooals we het in acht dagen niet gezien hadden, straalde uit een effen bleekblauwen hemel en kwam tegelijk met het gejuich van vinken en roodstaartjes

Vruchtak van Hagebeuk.

ons open venster binnen. Wij jubelden mee; wij troffen 't weer, zooals altijd. Maar een kijkje op de kastanje, tegenover ons, deed ons even stil staan; de volle bloempyramides lagen voorovergebogen in zwijm en de bladeren hingen slap neer, alsof ze nog in de eerste dagen van hun jeugd waren. Het moest 's nachts sterk gevoren hebben; en 't kon

ook moeilijk anders bij zoo'n helderen maanhemel met noordoosten wind.

De Friedrich, dien wij omgekocht hadden, om onze schoenen 't allereerste klaar te zetten, klopte bescheiden, om de andere gasten niet te storen; wij stonden al klaar; hij liet ons stilletjes uit. Wat een schitterende morgen; wij stonden moederziel alleen in de groote vlakke; de zon flikkerde van onder tegen de tinnen en torens van het kasteel op den berg; en 't bosch was één groote groene wolk. De groote grasvelden, gescheiden door lange strooken van aangeplante jonge sparreboschjes, lagen onder een witte pluiscleden, waaruit hier en daar zwarte punten opstaken. We hadden het koud onder onze overjassen, en we tikten onze reserve-itjes op de plantenbus als probaat inwendig verwarmingsmiddel. Meteen kwamen er hazekoppen aan de zwarte stippen boven 't gras, en heel eigenwijs gingen de haasjes overeind zitten, nieuwsgierig hoe wij onze eitjes pelden; we gooiden er één met een dop en die scheen 't wel aardig te vinden; hij hipte eerst wat op zijn onbeholpen manier achteruit, maar kwam al gauw weer wat dichterbij, en ging opnieuw overeind zitten. Jagers scheen hij nog niet te kennen en stroopers bestaan er onder de rook van 't slot natuurlijk niet.

Ook de vogels waren bijzonder mak; de kneutjes lieten ons zoo dicht naderen, dat wij het roode borstlapje en petje duidelijk konden onderscheiden; op elken rechten toptwijn van een jonge spar zat een basterdnachtegaal, een fitis of een merel te fluiten; op de hoogere boompjes zong een boomleeuwerik of een graspieper.

E. HEIMANS.
(Wordt vervolgd).

DE WEGWESP.

(*Pompilus viaticus*).

Dit is een van mijn zeer oude vrienden: ik ken hem nu al bijna veertig jaar. Ik herinner mij nog heel goed, dat ik hem op de wallen van ons fort bij Grave zag sjouwen met zijn spin, die hij na een verwoed gevecht overmeesterd had. Je kunt ervan opaan, dat die kleine jongetjes van een jaar of vijf heel wat te zien krijgen, als ze heele dagen in 't zonnetje rondscharrelen, in den tuin en tusschen 't gras. Ik heb tenminste destijds heel wat gedierte aanschouwd, stellig meer dan tegenwoordig en soms kwel ik me er wel eens mee met te pogen mij de soorten te herinneren, om te zien, of er ook zeldzame bij geweest zijn, maar 't

waren toch wel meest loopkevers en kniptorren en zoo'n enkele graafwesp.

De eenige manier, om weer veel van die dieren te zien, is wel om net als toen ter tijd onbekommerd uren lang tusschen de bloemen te gaan zitten, vrij van alle zorg en preoccupatie en zonder besef van etensuur of huiselijke en maatschappelijke verplichtingen. 't Is niet zoo heel makkelijk, een kind weer te zijn, maar zooals de onsterfelijke timmerman op de planken zingt, zalig is 't als je 't eenmaal zoover gebracht hebt. En als de groote menschen me met een plagerig glimlachje vragen, wat ik er toch aan heb, om uren lang in de zon in 't zand te liggen, dan zeg ik maar dat ik daar mijn zomer-slaap houd, want met zaligheid en kinderlijkheid moet je bij de meeste niet aankomen. Slaperigheid dat beprijsen ze beter.

Maar nu begin ik haast door te slaan als een echte entomoloog en dat ben ik heelemaal niet; ik ben alleen even afgedwaald naar aanleiding van mijn *Pompilus viaticus*.

Nu ligt dat heelemaal in den aard van 't beestje, want grooter zwerveling bestaat er op aarde niet dan deze zwart met roode wesp. Dat heeft zijn wetenschappelijke doopvader ook willen uitdrukken, want *viaticus* beduidt zooveel als weg-aflegger en *pompilus* is loads of loadsvischje of iets dergelijks weg-zoekerigs. Je zoudt hem in 't Hollandsch ook wel de Mijl-op-Zeven-wesp kunnen noemen. Waarom ook niet?

Daar komt hij aan. Met zijn zes pooten maakt hij evenveel bereddering als een ander met twaalf. Daarbij trilt hij onophoudelijk met zijn zwartige vleugeltjes, zoodat je ieder oogenblik denkt, dat hij zal wegvliegen, maar dat komt er nooit van, hoogstens maakt hij een lucht-toertje van een halven meter of zoo en dan komt hij weer neer om al trippelend en trappelend, struikelend en buitlend over kluitjes en kiezeltes verder te sukkelen. De zwarte voelsprieten wapperen rusteloos rond en 't rood met zwarte achterlijf is onophoudelijk in trilling. Bij 't loopen trekt hij zijn pooten telkens heel ver in en dan steken de lange dijstukken boven 't lichaam uit, zoodat 't heele dier dan gaat lijken op een vinnig langlijvig spinnetje. De roover lijkt op zijn slachtoffer.

Hij schijnt een voorliefde te hebben voor den duisteren kant der dingen. Er liggen hier wat denneappels, doode takjes en daartusschen groeien polletjes schapezwenkgras en grijs bunt. En nu holt *Pompilus* van pol tot pol, van takje tot appeltje overal even snuffelend aan de schaduwzij.

Daar schiet een grijsbruin spinnetje weg, de wesp hem achterna met volle kracht van vleugels en pooten. Hij bespringt letterlijk zijn prooi, die zich verweert met pooten en kaken. 't Is een ge-